

Sähkön hinnan kohtuullisuuden arviointi kuluttajaoikeudellisesta näkökulmasta

Professori (emeritus) Juha Karhu, Lapin yliopisto

KKV-päivä 2023 1.11.2023

Kuka puhuu?

- OTT, VT Juha Karhu
- Sopimus- ja vahingonkorvausoikeuden professori Lapin yliopistossa 1993–2017
- Väitöskirja ”Sopimusoikeuden järjestelmä ja sopimusten sovittelu” (1988)
- Varallisuusoikeuden yhteydet perusoikeusjärjestelmään
- Varallisuusoikeudellisten tilanteiden juridinen arviointi käsitteenlikolla ”toimintaympäristö, kokonaisjärjestely, intessitahot, riskipositiot”
- TEM selvitys (yhdessä apulaisprofessori Maija Dahlbergin kanssa) määräaikaisten korkeahintaisten sähkönmyyntisopimusten piirissä olevien kuluttajien aseman kohtuullistamiseksi (TEM 2023:30)

Sähkömarkkinalain ja kuluttajansuojalain keskinäinen suhde

- Yleislaki / erityislaki jaottelu ei johda kestäviin johtopäätöksiin
- **”Sähkö on nyky-yhteiskunnissa välttämättömyyshyödyke”**
- Tämä näkökohta oli lähtökohta hallituksen esityksessä sähkömarkkinalain sähkönmyyntisopimuksia koskevan sääntelyn ja kuluttajansuojalain yhteensovittamiselle (HE 162/1998 vp s. 8)
- Kun sähköntoimitus oli vielä julkinen palvelu, kuluttajansuojalain 4 lukua ja sen sovittelusäännöstä sovellettiin yleisiin sähköntoimitusehtoihin eikä tähän tilanteeseen haluttu muutosta sähkömarkkinoihin siirryttäessä
- Johtopäätös oikeussystemaattisesta lähtökohdasta: *kuluttajan asemassa olevien yksityishenkilöiden kanssa tehtyihin sähkönmyyntisopimuksiin sovelletaan kuluttajansuojalain säännöksiä*

Toimitusvelvollisuustilanteen januskasvot

- Toimitusvelvollisuus koskee sellaisia sähkön vähittäismyyjiä, joilla on huomattava markkinavoima jakeluverkonhaltijan vastuualueella
- Sähkömarkkinalain 67 §:ssä on toimitusvelvollisille sähkönmyyjille asetettu mm. kohtuullisuusvaatimus
- *Yhtäältä jääne* kilpailtuja sähkönmyyntimarkkinoita edeltävältä sähkönhuollon aikakaudelta (kohtuus = kustannusvastaavuus)
- *Toisaalta* tietyille sähkönmyyjälle asetettu *sopimuspakko*, jonka ehtojen sisältöä on kuitenkin rajoitettu perusteettomien kilpailuetujen estämiseksi
- Johtopäätös: *Sähkömarkkinalain 67 §:n kohtuullisuus ja kuluttajansuojalain 4 luvun 1 §:n kohtuuttomuus ovat juridisesti eri asioita*

SME 2014 yleisten sopimusehtojen kuluttajaoikeudellinen arviointi

- SME 2014 ehdot toimivat sopimuskäytäntöjä yhdenmukaistavasti
- SME 2014 ehdot on viritetty tyypillisten normaalitilanteiden pohjalta
- SME 2014 ehdot sisältävät harvoja poikkeustilanteisiin soveltuvia ehtoja
- Kuluttaja-asiakas voi irtisanoa määräaikaisetkin sähkönmyyntisopimukset *poikkeuksellisesti*, jos myyntisopimuksen jatkuminen olisi kohtuutonta
 - (i) kuluttajan sähkönkäytön tarpeen muututtua olennaisesti, mikä johtuu
 - (ii) kuluttajan vakavasta sairastumisesta, lähiomaisen kuolemasta tai näihin rinnastettavista painavista syistä (SME 2014 ehto 10.2.5)
- Johtopäätös: *SME 2014 ehdot tarjoavat oikeussuojaa olosuhteiden muutoksesta johtuvaa kohtuuttomuutta vastaan vain erityistilanteissa*

KSL 4 luvun 1 §:n soveltuminen ja soveltaminen sähkömyyntisopimukseen (1/3)

- *Oikeussystemaattinen lähtökohta 1:* KSL yleisesti ja siten myös KSL 4 luku soveltuu kuluttajan asemassa olevien kanssa solmittuihin sähkömyyntisopimukseen, koska sähkömarkkinalaki ei sisällä omaa erityistä sovittelusäännöstä eikä KSL:n soveltumisen poissulkevaa säännöstä
- *Oikeussystemaattinen lähtökohta 2:* Sähkömarkkinoiden oikeudelliset reunaehdot perustuvat EU-oikeudelliseen sääntelyyn
 - EU-oikeus korostaa hinnoista sopimisen markkinaehtoisuutta
 - EU-oikeus ei kuitenkaan estä kansallista ”korkeampaa kuluttajansuojan tasoa” silloin, kun direktiivit eivät ole maksimidirektiivejä
 - EU:n korkeisiin energiahintoihin liittyvät hätätoimenpiteet?

KSL 4 luvun 1 §:n soveltuminen ja soveltaminen sähkönmyyntisopimukseen (2/3)

- Sähkö on hyödykkeenä käytännössä samanlaatuista, jolloin kohtuuttomuuden vertailumittana on yleinen hintataso
- Yleinen hintataso on määritettävä sähkönmyyntisopimusten tyyppien mukaisesti
 - 1. Pörssisähkön kulloinenkin ”pörssihinta” on aina kohtuullinen mutta pörssisähkösopimusten ”lisämaksujen” kohtuullisuutta voidaan arvioida itsenäisesti
 - 2. Toistaiseksi voimassa olevien (”jatkuvien”) sähkönmyyntisopimusten yleinen hintataso määrittyy kokonaisarviona sopimushinnasta ja sen muutosehdoista; hinnanmuutosten ”rytmin” kohtuullisuutta voidaan arvioida itsenäisesti (miten nopeasti hintaa korotetaan/alennetaan pörssisähkön hintatason muutosten vaikutuksesta)
 - 3. Määräaikaisten sähkönmyyntisopimusten osalta vertailumittana on oltava riittävän pitkältä ajalta vastaavien (= yhtä pitkien määräaikaisten sopimusten) keskimääräinen hinta (= esimerkiksi vuoden jaksolta lasketaan yhteen kuukausittaiset hinnat ja jaetaan 12:a); Kuluttajariitalautakunta on antanut useita tämän suuntaisia ratkaisuja

KSL 4 luvun 1 §:n soveltuminen ja soveltaminen sähköntuotantisolopimukseen (3/3)

- Sovittelussa on aina jokin sovitteelukynnys – ”*de minimis non curat lex*”
- Sovitteluharkinnassa on lisäksi aina otettava huomioon yksilölliset olosuhteet, erityisesti sovittelua vaativan kuluttajan taloudellinen kokonaistilanne
- Johtopäätös: *Kuluttajansuojalain 4 luvun 1 § sisältää juridisen vähimmäistason (”oikeudellisen perälaudan”) kuluttajan hyväksi myös tilanteissa, joissa on kysymys sähköntuotantisolopimusten ”jälkipäätisestä kohtuuttomuudesta” eli olosuhteiden odottamattomasta muutoksesta johtuvasta merkittävästä epätasapainosta*

• KIITOS!

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu • Energia • 2023:30

Selvitys korkeahintaisten määräaikaisten sähkönmyyntisopimusten piirissä olevien kuluttajien aseman helpottamisesta